

Oponentský posudek diplomové práce

Lucie Růžičkové

Sebevražda a sebeobětování

Práce Lucie Růžičkové byla předložena v oboru Křesťanská humanitární a pastorační práce na katedře teologické etiky.

Rozsah práce je odpovídající – 80 stran textu plus povinné části (anotace, obsah, seznam literatury), formálně je práce velmi solidně zpracována. V poznámkách pod čarou (celkem 246) volí autorka zkrácenou formu citací a většinou jen odkazuje k citovaným zdrojům, jen několik poznámek je obsahových, přinášejících doplňující informace.

Seznam literatury (48 položek, polovina z toho elektronické zdroje) obsahuje pouze tři anglické zdroje, jinak je postaven na češtině, což vzhledem k hlavnímu zájmu práce – hodnocení činu Jana Palacha – lze tolerovat.

Práce je přehledně a logicky rozčleněna do šesti kapitol, v nichž se autorka nejprve pokouší vymezit základní pojmy, s nimiž bude pracovat (k. 1), poté rozebírá různé úhly pohledu na sebevražedné jednání (k. 2), podává přehled historického a kulturního vývoje v pohledu na sebevražedné jednání (k. 3), popisuje a analyzuje formy a způsoby a poté i příčiny takového jednání (k. 4 a 5) a uzavírá analýzou případu Jana Palacha a hodnoceními jeho činu (k. 6).

Úroveň textu je velice dobrá, pravopisně je práce velmi pečlivě zkorigována. Překlepů je minimum (oponent našel překlep na str. 23, 36, 53, 59, 61, 74, 78, 81), o něco častější jsou chyby v interpunkci (chybějící nebo nadbytečné čárky ve větách), ale ani ty nepřekračují únosnou míru. Dva překlepy jsou v anglické anotaci, kde je také použit zbytečně málo jasný termín „main terms“ místo obvyklého „key words“.

Na několika místech se vyskytují stylisticky nepřesné formulace:

str. 12 – *Objektivní zkoumání neznamená jen zaujmout osobní stanovisko, ale zároveň svým způsobem znamená zradu na životě samém.* – nepochybně není zradou na životě objektivní zkoumání, mnohem spíše sebevražda sama, což v textu uniklo...

str. 31 - Ondok je jmenován bez souvislosti, bez odkazu, teprve později zjistíme, o koho jde

str. 45 – uveden verš 2:195 (ale neuvedeno, že jde o korán);

str. 68 – pasivita... obyvatelstva **proti** vlastnímu osudu;

80 – **Za** významného... je třeba jmenovat (správně Jako významného...);

81 – k jedné z nejradiálnějších forem (správně **je** jednou z nejradiálnějších...);

Tolik k formální stránce práce, kterou je třeba hodnotit jako velice dobrou.

Obsahově je možno říci, že práce na sběru, třídění a analýze dat tvoří největší část práce, a tato část je odvedena poměrně zdařile.

V úvodní kapitole jsou tři momenty, kde se interpretace nepodařila zcela. Na str. 17 není zcela srozumitelné, jaký je vztah mezi sebeobětováním jako výrazem sklonu ke smrti (améry) a Kristovou smrtí, případně její zvěstí, že všichni zahyneme??

O stránku dále (18) je sebevražda označena jako „jednání, které se vymyká lidskému úsudku a vztahuje se k osobní odpovědnosti“ - proč se vymyká, a jak se vztahuje k odpovědnosti? Na to zůstává práce dlužna odpověď.

Konečně na str. 19 je označena svoboda od strachu jako základní svoboda - ale v jakém smyslu svoboda od strachu? Takto by byl svobodným jen ten, kdo se vůbec nebojí?

V části o teologickém pojetí sebevraždy (28) jsou, patrně vlivem Monestiera, nepřesnosti v interpretaci biblických textů. Podle formulace v práci se knihy Makabejské zdají být mimo Starý zákon (!), příběhy z nich pak jsou podány nepřesně: Eleazar (1 Mak, pozn. 68) nasadil život, ale nezahynul chtěně, jiný Eleazar byl popraven (2 Mak 6), sedm bratří z 2 Mak 7 nebylo z jeho rodiny a nikdo z nich se do ohně nevrhl.

Přehled dalšího vývoje pohledu na sebevraždu trpí přílišným a nekvalifikovaným zobecněním, což je patrně způsobeno převzetím údajů z textu encyklopedické povahy.

Závěr druhé kapitoly je vcelku solidní, autorka z ní logicky a správně vyčítá nutnost varovat se redukce (str. 35) jak biologicko-psychologické (důsledek nemoci), tak spiritualistické (důsledek nevěry).

Etické zhodnocení této kapitoly (36) ponechává otevřené, svůj vlastní, spíše odmítavý postoj nevnucuje a seznamává řadu aspektů, které svědčí pro toleranci. Už tady by větší napětí a rozhovor mezi vlastním postojem a jinými názory byl žádoucí.

V kapitole 3 - historie se znovu opakuje poněkud povrchní souhrn, tentokrát antických postojů (37n). Znovu přijde ke slovu Monestier (39) a jeho nechuť ke křesťanství, s níž nekorektně označuje mučednictví za maskovanou sebevraždu. Tady by bylo třeba pracovat s textem kritičtěji, nechat jej bez komentáře zaznít je málo.

Kapitoly 4 a 5, formy a příčiny sebevražedného jednání, systematicky shrnují a interpretují známá fakta. Materiál je dobře roztříděn a přehledně podán, nepřináší však nic původního, jen podává přehled. V této podobě se zdá, že by se práce bez této části obešla. Plyne-li z ní něco pro závěrečnou část (a to jistě musí, minimálně v oblasti motivační), není z textu zřejmé.

Konečně závěrečná kapitola, věnovaná Janu Palachovi, nejprve přehledně shrnuje poznatky o Palachovi a jeho činu (6.1), poté se zabývá ohlasy a hodnocením jak ve společnosti, tak zvláště v církvích (6.2 a 6.3). Faktograficky je cenné, že autorka zpracovala studie, které ukazují sebeupálení v širším kontextu, upozorňuje na málo známé případy celé řady dalších lidí v komunistických zemích, kteří zvolili stejnou smrt.

Při zvažování aspektů sebeobětování zjišťuje autorka, že především sociální ohled je eticky relevantní (chybí tu však úvaha o tom, jak závažný musí být motiv, který potlačí sociální ohled a vede k tak radikálnímu činu).

Objeví se tu termín mučedník (85), ale překvapivě, neorganicky - sebeobětování přece není automaticky mučednictvím. Jde o nedopatření, nebo o záměr? (použitelnou charakteristiku mučedníka obsahuje práce na str. 17 - Améry)

S tím by souvisel teologický motiv sebeobětování jako přiblížení Kristu (85). Tady však chybí nutné rozlišení; sebeoběť jako nasazení života, které může vést k jeho ztrátě, ale ne aktivní sebezabití.

Eticky relevantní otázky klade autorka v závěru. Má člověk právo vzít na sebe takovou odpovědnost (82)? Může jedinec z vlastního rozhodnutí chtít jednat za celou společnost? Podobně, ve stejném směru klade otázku i v samém závěru práce (88), kde zvažování doplní o pragmatický aspekt (Gandhí jako příklad postavy s obrovským vlivem, vedle nějž se Palachův postoj jeví jako naivní).

Pokus o zmapování motivů, vnitřních a vnějších příčin jednání, které může vést ke smrti, vede autorku k závěru, že pouze teologická perspektiva se důkladně zabývá otázkou hodnoty

lidského života - co a za jakou cenu je v takovém případě zmařeno. Teologické založení hodnoty života v Bohu, jeho stvoření a jeho vztahu k člověku je tu vzato na vědomí, je konstatováno, ale není hlouběji rozvedeno ve vztahu k sebeoběti a osobním či sociálním hodnotám, kterých se týká.

Jednotlivě jsou tyto prvky v textu přítomny, zápas o lidskou důstojnost, základní práva či svobody, ale důkladná závěrečná syntéza, která by nechala zaznít jasnou tezi, proč nebo kdy je sebeobětování přijatelnou či dokonce správnou cestou, zde není.

Autorka nechává hodnocení zcela otevřené, s tím, že vlastní zdrženlivost vůči sebezabití zřetelně vyslovila a motivy, které mluví ve prospěch takového radikálního činu správně hodnotí jako nezobecnitelné, kulturně a dějinně natolik podmíněné, že z nich nelze vytvořit vzorec.

Řada uvedených výhrad je pouze konstatováním, některé by však bylo třeba při obhajobě podrobit rozhovoru a vysvětlit. Vedle toho zůstávají dvě zásadní etické otázky:

1. Jaké motivy, důvody, mohou vést k potlačení sociálního ohledu a k nasazení či ztrátě života bez ohledu na sociální hledisko (blízcí lidé, společnost...)? Lze najít takovéto důvody, jimiž se dá sebezabití eticky ospravedlnit?

2. Může na sebe člověk vzít odpovědnost za společenský vývoj způsobem, jakým to učinil Palach a další? Může to být za určitých okolností eticky obhajitelné?

Celkové hodnocení. Práce splňuje kritéria kladená na diplomové práce, i když ne bez výhrad. Velmi dobrá formální stránka převažuje nad obsahovou, která zůstává často popisná, nevyvaruje se nepřesností a nedostatečně domýšlí závěry.

Návrh hodnocení - C až D

V Praze, 6. června 2011

doc. Jindřich Halama